

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІНАНСІВ

А. І. КРИСОВАТИЙ, А. Я. КІЗИМА, В. В. МАСЛІЙ

До 50-річчя

*Тернопільського національного
економічного університету*

ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ

Навчальний посібник

TNEU
ТЕРНОПІЛЬ
2011

УДК 336.22 : 338.2

К 82

ББК 65.9 (4 Укр.) 261. 4 Я73

Крисоватий А. І., Кізіма А. Я., Маслій В. В. Планування та прогнозування податкових надходжень : навч. пос. –Тернопіль : Економічна думка ТНЕУ, 2011. – 260 с.

Автори:

Крисоватий А. І. – доктор економічних наук, професор кафедри податків і фіскальної політики, проректор з науково-педагогічної роботи Тернопільського національного економічного університету

Кізіма А. Я. – кандидат економічних наук, доцент кафедри податків і фіскальної політики Тернопільського національного економічного університету

Маслій В. В. – кандидат економічних наук, доцент кафедри аналізу і статистики Тернопільського національного економічного університету

Рецензенти:

Алексєєв Ігор Валентинович – д. е. н., проф., завідувач кафедри фінансів Національного університету «Львівська політехніка»

Рогатинський Роман Михайлович - д. т. н., проф., завідувач кафедри економічної кібернетики, проректор з наукової роботи Тернопільського національного технічного університету ім. І. Пулюя

Ляшенко Оксана Миколаївна – д. е. н., доц., завідувач кафедри економічної кібернетики та інформатики Тернопільського національного економічного університету

Відповідальний за випуск:

Крисоватий Андрій Ігорович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри податків і фіскальної політики

У навчальному посібнику розглядається основне коло питань організації та механізм податкового прогнозування і планування у ринкових умовах господарювання. Викладено теоретичні основи процесу, охарактеризовано існуючі методи прогнозування та планування податкових надходжень, чинники впливу на надходження податків, зборів і обов'язкових платежів, визначено проблемні аспекти та шляхи вдосконалення процесу податкового прогнозування і планування.

Рекомендується для студентів вищих навчальних закладів, аспірантів, а також спеціалістів-практиків, діяльність яких пов'язана з процесом податкового прогнозування та планування у державі, формування державних доходів у частині податкових надходжень.

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів
(лист № 1/11-12106 від 27.12.10 р.)*

Рекомендовано до друку Вченою радою Тернопільського національного економічного університету (протокол № 1(8) від 10.11.2010 р.)

ISBN 978-966-654-270-3

© А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма, В. В. Маслій

© ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2011

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ ПРОГНОЗУВАННЯ І ПЛАНУВАННЯ	6
1. Зміст поняття «економічне прогнозування».....	6
2. Співвідношення прогнозу і плану.....	16
ТЕМА 2. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПОДАТКОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ І ПЛАНУВАННЯ	19
1. Макроекономічне прогнозування – основа бюджетного процесу.	19
2. Податкові надходження як основне джерело формування доходів бюджету.	28
3. Зміст поняття «податкове прогнозування і планування».	35
4. Поняття й сутність корпоративного податкового планування.....	49
ТЕМА 3. АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПОДАТКОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ	62
1. Критерії формування податкової політики.....	62
2. Фактори впливу на стан податкових надходжень у державі.	65
ТЕМА 4. ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА ІНШИХ ОБОВ’ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ	86
1. Прогнозування податку на прибуток підприємств та податку з доходів фізичних осіб.	86
2. Прогнозування податку на додану вартість, акцизного збору та надходжень від зовнішньо-економічної діяльності.	97
ТЕМА 5. ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ПРОГНОЗНИХ НАДХОДЖЕНЬ ДО БЮДЖЕТІВ УСІХ РІВНІВ	112
1. Еволюція прогнозно-планової роботи в органах Державної податкової служби.	112
2. Розрахункова база надходжень щодо збору платежів до бюджету.....	114
3. Загальні положення щодо порядку взаємодії структурних підрозділів органів Державної податкової служби при визначенні прогнозних надходжень до бюджетів усіх рівнів.....	117
4. Етапи розрахунку прогнозних податкових надходжень.....	121
5. Порядок визначення прогнозних надходжень податків і зборів (обов’язкових платежів) на регіональному рівні.	125
6. Порядок визначення прогнозних надходжень податків і зборів (обов’язкових платежів) на центральному рівні.	129

ТЕМА 6. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПЕРЕДПРОГНОЗНОГО АНАЛІЗУ РЯДІВ ДИНАМІКИ.	133
1. Суть, складові елементи та правила побудови динамічних рядів.	133
2. Компоненти часових рядів.	135
3. Передпрогнознний аналіз даних.	136
4. Основи вибору методу прогнозування.	144
ТЕМА 7. ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ ЗА ДОПОМОГОЮ СПРОЩЕНИХ МЕТОДІВ ТА КОВЗНИХ СЕРЕДНІХ.	148
1. Спрощені («наївні») методи прогнозування.	148
2. Ковзні середні як метод прогнозування податкових надходжень.	153
3. Методи експоненційного згладжування.	157
ТЕМА 8. ОЦІНКА ПАРАМЕТРІВ ПРИ ПІДБОРІ ТРЕНДОВИХ РІВНЯНЬ.	164
1. Практичні підходи до вибору прогнозної функції.	164
2. Застосування моделей кривих зростання для прогнозування податкових надходжень.	170
3. Оцінка адекватності та точності вибраних моделей.	175
ТЕМА 9. ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ НА ОСНОВІ РЕГРЕСІЙНИХ МОДЕЛЕЙ.	181
1. Теоретичні засади регресійного аналізу.	181
2. Прогнозування податкових надходжень на основі простої лінійної регресії.	190
3. Прогнозування податкових надходжень за багатофакторною регресійною моделлю.	193
ТЕМА 10. ІНТУЇТИВНІ МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ.	196
1. Сутність інтуїтивних методів прогнозування. Методи відбору експертів.	196
2. Методи індивідуальних експертних оцінок.	199
3. Методи колективних експертних оцінок.	200
4. Методи статистичної обробки даних.	204
ТЕМА 11. ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ.	207
1. Недоліки податкового прогнозування та планування.	207
2. Оцінка ефективності прогнозування та планування податкових надходжень.	211
3. Напрямки покращення процесу податкового прогнозування та планування.	215
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.	224
ДОДАТКИ.	237
ЛІТЕРАТУРА.	252

ПЕРЕДМОВА

Реалізація державою господарських, управлінських, соціальних та інших функцій неможлива без створення адекватної економічної бази, матеріальним втіленням якої виступає бюджет. Дохідні частини бюджетів різних рівнів значною мірою формуються за рахунок податкових надходжень, а їхнє планування є, по суті, плануванням податкових платежів.

Формування дохідної частини бюджетів, у частини податкових надходжень, розглядається не тільки як невід'ємна складова бюджетного процесу, а як інструмент регулювання фінансово-економічних відносин.

Податкові надходження відіграють домінуючу роль у системі бюджетно-податкового регулювання у країнах з ринковою економікою. Від ступеня прогнозованості податкових надходжень, які є основою формування дохідних частин бюджетів всіх рівнів, міри керованості процесом їхнього формування значною мірою залежить фінансово-бюджетна збалансованість, ефективність бюджетної політики та її вагомість у системі інструментів державного регулювання економіки.

Важливість податкового прогнозування і планування на сьогоdnішньому етапі розвитку економіки викликана ще й фактором посилення ролі оподаткування у системі бюджетно-податкового регулювання. Виконуючи фіскальні функції, податки одночасно є і вагомим важелем державного регулювання економіки. При податковому прогнозуванні і плануванні реалізуються не тільки фіскальні завдання, а й закладаються основи оптимізації тактики і стратегії податкового регулювання і контролю.

Необхідність економічно обґрунтовано забезпечити якісні і кількісні параметри бюджетних завдань і перспективних програм соціально-економічного розвитку країни, виходячи із розробленої і прийнятої у законодавчому порядку соціально-економічної доктрини, є основним завданням податкового прогнозування і планування.